



Τόμος Γ'.
ΑΡΙΘΜ. 3 (51).

Συνδρομή, αρχομένη από 1. Ιανουαρίου και 1. Ιουλίου εκάστου έτους, εξαμηνος μόνον
και προπληρωτέα: Πανταχού φράγκ. χρ. 10 ή μάκρ. 8.

ΕΤΟΣ Γ'.
τῇ 1/13. Φεβρουαρίου 1887.

Η ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ Ο ΕΜΠΟΡΟΣ. (τέλος.)

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν, καθ' ἣν ἐν Φλωρεντίας ἀνεγεννᾶτο ἡ καθόλου τέχνη, ὑπέστη καὶ ἐν Φλανδρίᾳ ἡ ζωγραφικὴ ριζικὴν μεταρρύθμισιν. Καὶ ἐνταῦθα εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐπρωταγωνίστησαν αἱ μεγάλαι τῆς χώρας ἐμπορικαὶ πόλεις. Πολλάκις ἐρρέθη καὶ ἡμεῖς τὸ ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι τὸ ἐμπορικὸν πνεῦμα τὰ μέγιστα ἐπέδρασεν ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν περὶ τέχνης νεωτέρων θεωριῶν. Ὅσα γένη ἀνθρώπων ἔχουσι τὴν αὐτάρκειαν νὰ ζῶσι περιορισμένα κατ' οἶκον, πολὺ εὐκόλως περιπίπτουσι καὶ προσκολλῶνται εἰς ἕξεις παλαιὰς χωρὶς νὰ ἐκδηλώσιν ἐπιθυμίαν πρὸς νέους τύπους. Ὅστις ὅμως εἶνε συνειδησμένος εἰς μακρὰς περιηγήσεις νὰ ἐξετάζη τοὺς ξένους λαοὺς καὶ τὰς χώρας διὰ βλέμματος, ἐπιδιώκοντος πανταχοῦ τὸ κέρδος καὶ τὸ συμφέρον, ἀποκτᾷ ἀνεκτίμητον πείραν περὶ τὴν παρατήρησιν καὶ καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πραγματικότητά τῆς φύσεως μετὰ τῶν πολλαπλῶν τῆς θελγῆτρων. Εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς ἀγορὰς τῶν πόλεων τῆς Φλανδρίας συνηντῶντο ποικίλως ἐνδεδυμένοι καὶ διάφορον ἔχοντες φυσιογνωμίαν οἱ ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν λαῶν τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, Ἀγγλοὶ καὶ Σκανδιναβοί, Γάλλοι καὶ Ἰσπανοί, Ἰταλοὶ καὶ Ἀνατολίται μετὰ τὰ ποικιλόστικτα καὶ βαρύτιμα τῶν ἱμάτων. Ὁ ἐκ τῆς ἐμπορικῆς δὲ ταύτης κινήσεως ἐπισωρευθεὶς εἰς τὴν

χώραν πλοῦτος ἔδωκε τὴν πρώτην ὠθησιν πρὸς ἀναγέννησιν τῆς καλλιτεχνίας.

Τὸ αὐτὸ συνέβη κατόπιν καὶ ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου ἡ τέχνη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔφερε κοσμικὸν χαρακτήρα καὶ προῆλθεν ἐκ τῶν μέσων τάξεων τοῦ λαοῦ. Δὲν δυνάμεθα οὔτε θέλομεν νὰ ἐξετάσωμεν ἐκτενέστερον τὴν πορείαν, ἣν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναμορφώσεως καὶ κατόπιν ἔλαβεν ἐνταῦθα ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ζωγραφικῆς, διότι φοβούμεθα μὴ ἐκταθῶμεν πέρα τοῦ δέοντος καί, ἀντὶ νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν φίλον ἀναγνώστην,

παρασύρωμεν αὐτὸν ἄκοντα εἰς λαβύρινθον ἀδιέξοδον. Διότι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐν τῇ μέσῃ Εὐρώπῃ ἔδω μὲν βλέπεις τοὺς Γάλλους ὑπὸ τοὺς ἐνδόξους βασιλεῖς τῶν νὰ ἔχωσι τέχνην καθαρῶς βασιλικὴν, θεραπαινίδα τῶν αὐλικῶν ὀργῶν καὶ τῆς συμπαραμορφώσεως ἀκολασίας, ἐκεῖ δὲ τὴν λαμπρὰν τῆς Ὁλλανδίας καλλιτεχνίαν, ὅλως ἀπέριττον καὶ αὐστηρῶς μιμουμένην τὴν φύσιν.

Διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν δὲ ὁ τότε κόσμος τῆς πολιτειακῆς καὶ κοινωνικῆς παραλυσίας καὶ διαφθορᾶς, ἀπηρτίετο νὰ ἐπέλθῃ ἀνατροπὴ τις ἐκ βάθρων, οἷαν ὑπέστη πραγματικῶς ἡ κοινωνία διὰ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἀποστροφήν μὲν καὶ φρίκην αἰσθανόμεθα ἐπὶ τοῖς ἀνοσιουργήμασιν, ὅσα ἐτελέσθησαν διαρκούσης τῆς ἀναστατώσεως ἐκεῖ-



ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ.

νης, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὁ κόσμος ἐντεῦθεν ἠρύσθη σημαντικωτάτας ὠφελείας. Ἐκτοτε ἔχομεν κοινωνικὸν πολιτισμὸν, ὅστις παρ' ὅλας τοὺς τὰς ἐλλείψεις πάντοτε προάγεται καὶ ἀκμάζει. Καὶ ἐν τῇ σημερινῇ καλλιτεχνίᾳ τὸ κοινωνικὸν τοῦτο στοιχεῖον πανταχοῦ φαίνεται ἐπικρατοῦν. Ὅσον δὲ μᾶλλον διαδίδεται εἰς εὐρύτερους κύκλους ἢ πρὸς αὐτὴν ἀγάπη, ἄλλο τόσο φυσικῶς ὁ τύπος αὐτῆς ὁμοιάζει πρὸς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν, ἥς ὁ δημοκρατικὸς χαρακτήρ διαβλέπεται καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῆς τέχνης. Κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας ἐκτὸς τῶν ἡγεμόνων ἐπεμελοῦντο τῆς καλλιτεχνίας καὶ ἐπροστάτευον αὐτὴν οἱ εὐπατρίδαι καὶ οἱ ἐπὶ ὑψηλῷ γένει καυχώμενοι. Οὗτοι πάντες σχεδὸν ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς καὶ αἱ καλλιτεχνικαὶ τῶν συλλογαὶ ἢ ἐπωλήθησαν ἢ κατ' ἄλλους τρόπους διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. Τὴν θέσιν δὲ αὐτῶν κατέλαβον οἱ τραπεζίται καὶ οἱ ἐργοστασιάρχαι καὶ ἀντιπροσωπεύουσι σήμερον αὐτοὺς ἐν τῇ προστασίᾳ τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων· αἱ μεγάλα ἐμπορικὰ πόλεις δίδουσι τὴν πρώτην ὠδήσιν, αἱ δὲ πρωτεύουσαι ἔχουσι σημασίαν μόνον ἐὰν συγχρόνως κατέστησαν ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ πόλεις.

Τελευταῖος μέγας καὶ βασιλικὸς Μαικῆνας ἦν ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος, ὅστις παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς ἀχαλινώτου φαντασίας τοῦ ἐδημιούργησεν ἐν Μονάχῳ καλλιτεχνίαν αἰωρουμένην ὑπεράνω τῆς πραγματικότητος καὶ ἀποφεύγουσαν πᾶσαν πρὸς αὐτὴν συνάφειαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐπελθοῦσα ἐν τῇ ἔδρᾳ ταύτῃ τῆς νεωτέρας καλλιτεχνίας ἀνατροπὴ ἐγένετο κατὰ τρόπον ἀποτομώτερον τοῦ δέοντος.

Τὴν σήμερον οἱ ἡγεμόνες τῶν χρηματιστηρίων, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως προσπαθοῦσι νὰ ἐξευγενίσωσι τοὺς θησαυροὺς τῶν διὰ τῆς ἐπιμελείας τῆς τέχνης. Τὸ φαινόμενον τοῦτο πρὸ πάντων δύναται νὰ παρατηρηθῇ παρ' ἡμῖν, ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι, ὅπου πᾶν ὅ,τι ἐγένετο κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους χάριν τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μεγαλοδορίαν τῶν βαθυπλούτων ἐλλήνων ἐμπόρων. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, ὅτε ἡ ἀναγέννησις τοῦ ἔθνους ἐπέφερε τὴν μεγάλην ἐκείνην πνευματικὴν κίνησιν, τὸν ἀκατάσχετον ἐκείνον πρὸς ἀπόκτησιν παιδείας καὶ μαθήσεως ὄργανόν, πρῶτοι καὶ σπουδαιότεροι τῶν γραμμάτων ἀντιλήπτορες παρήστησαν οἱ ἀπανταχοῦ φιλοπάτριδες Ἕλληνες ἔμποροι, ἀνθαμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους τίς πρῶτος νὰ φανῇ χρησιμώτερος εἰς τὴν ἀναγεννηθεῖσαν πατρίδα.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ὅτε πρωτίστως ἀπητεῖτο νὰ ἐπουλωθῶσιν αἱ βαρύτεραι πληγαὶ καὶ νὰ ἱκανοποιηθῶσιν αἱ ἀπαραίτητοι ἀνάγκαι χώρας, τέως ἀποκεκλεισμένης σχεδὸν ἀπὸ πάσης πρὸς τὸν ἄλλον πεπολιτισμένον κόσμον στενῆς συναφείας, δὲν ἔτο δυνατόν βεβαίως ἐκ τοῦ μηδενὸς με-

ταξὺ ἄλλων νὰ παραχθῇ καὶ τέχνη, νὰ δημιουργηθῶσιν ἐκ τοῦ μη ὄντος τεχνίται, ὥστε νὰ λέγωμεν, ἰδοὺ ἔχομεν καὶ γράμματα, ἔχομεν καὶ καλλιτεχνίαν.

Ἐὰν παρακολουθήσωμεν τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν ὧν τῶν νῦν ἐπὶ πολιτισμῷ καυχωμένων λαῶν, ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸν δρόμον, ὃν διέτρεξαν ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἀναπτύξεώς των, θὰ ἴδωμεν ὅτι καὶ ταῦτα ἐδέησε πρῶτον ἐπὶ πολλὰ ἔτη νὰ δοκιμασθῶσι καὶ νὰ ὑποστώσιν οὐκ ὀλίγας περιπετείας, ὥς οὐ χωνεύσωσιν ἐν ἑαυτοῖς τὰ σπέρματα τὰ πολιτισμοῦ καὶ ἀναδώσωσι μετέπειτα ἀγλαούς καρπούς. Καὶ ἡ Ἑλλάς, δύναται τις νὰ εἴπῃ, δὲν ἔχει ἀκόμη ἰδίαν καλλιτεχνίαν, ὥς δὲν ἔχει καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα συμφοῇ μὲ τὸν ἀληθῆ πολιτισμὸν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν ἔχει τις λόγον νὰ τῇ ἀρνηθῇ καὶ τὸ πράγματι ὑπάρχον καὶ τὴν ὑπὸ τὴν ἐσποφιν ταύτην ἄγνωστον εἰσέτι ἀνάπτυξιν τῆς εἰς τὸ μέλλον. Καὶ ὅτι ἀληθῶς ἐν τῷ μέλλοντι πολλὰς περὶ προαγωγῆς τῆς καλλιτεχνίας τῆς δικαιοῦμεθα νὰ τρέφωμεν ἐλπίδας, ἀποδεικνύουσι τὰ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἐν τῇ προγονικῇ χώρᾳ χάρις εἰς τὴν πρωτοβουλίαν μεγαλεπήβολων ἐλλήνων ἐμπόρων ἀνεγερθέντα δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ κτίρια. Τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, τὸ Ἀρσάκειον ἐν Ἀθήναις, ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ Ζάππειον καὶ ἄλλα καὶ ἄλλα προκινεῖται ἡμῖν δείγματα τῆς καλαισθησίας τοῦ ἐλληνικοῦ ἐμπορικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ πόθου συγχρόνως, ὅπως ἡ παιδεία καὶ ἡ μόρφωσις διαδοθῇ. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα πάντα ἐὰν δὲν ὑπῆρχον τόσοι λαμπρὰ μαρτύρια τῆς πρὸς τὴν τέχνην ἀγάπης τοῦ Ἕλληρος ἐμπόρου, ἤρκει ἡ Σιναιὰ Ἀκαδημία καὶ μόνη νὰ δικαιώσῃ τὸν ἰσχυρισμὸν μας, ὅτι ὅπου ἐπεκράτησε τὸ ἐμπορικὸν πνεῦμα, ἐκεῖ καὶ ἡ τέχνη ὑπῆρξεν ἀμυαία καὶ κοσμοπολιτικῇ.

Ἄλλ' θὰ προβάλωσιν ἡμῖν βεβαίως τὴν ἀντίρρησην, ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι καλλιτεχνικὰ ἔργα προήλθον ἐκ χειρῶν ἀλλοδαπῶν, ὅτι ξένοι ἦσαν οἱ δημιουργοὶ αὐτῶν καὶ ὅχι ἰθαγενεῖς, τοῦτο ὅμως οὐδὲν δύναται νὰ ἀναίρῃ τὸν ἰσχυρισμὸν μας, ὅτι πρὸ πάντων ἐν τῇ παραγωγῇ καλλιτεχνικῶν ἔργων ὑπ' ὅσιν πρέπει νὰ λαμβάνονται οἱ παραγγελιοδότες των, ὅτι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐξ ὑπογείου δὲν εἶνε δυνατόν νὰ παραχθῇ καλλιτεχνία ἰδιοφυῆς, ἀλλὰ μετὰ ἐπαρκῆ ζύμωσιν ἐνὸς λαοῦ καὶ ὀρίμανσιν αὐτοῦ ἐν τῷ ἐθνικῷ βίῳ. Εἰς τὰ ἔργα τῆς τέχνης ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι διαβλέπομεν τὰ πρῶτα σπέρματα μελλούσης ἀναπτύξεως καὶ προόδου ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ, ταῦτα δὲ τὰ σπέρματα ἐσπείρειν ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ πρὸς τὴν τέχνην ἀγάπη τῶν ἐλλήνων ἐμπόρων καὶ τραπεζιτῶν, ἀφ' ὧν ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς ῥοπῆς τῶν πραγμάτων τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἐξαρτᾶται καὶ εἰς τὸ μέλλον ἢ ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ ἐπίδοσις καὶ πρόοδος τοῦ ἡμετέρου λαοῦ.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΑΝΑΤΙΚΗΣ ΠΟΙΝΗΣ.

(τέλος).

6.

Ἀπειροπληθεῖς εἰς θάνατον καταδίκαι ὑπῆρξαν συνέπεια πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν διαφορῶν καὶ ἀντιθέσεων, ὧν παρμοίας οἱ σημερινοὶ ἄνθρωποι δὲν δύνανται νὰ φαντασθῶσιν, οὐδὲ θὰ περιέλθωσι ποτε εἰς αὐτάς.

Οὕτως ἡ ζωὴ τῶν δούλων ἐνομιζέτο ἐλαχίστου λόγου ἀξία, γνωστὰ δὲ εἶνε εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας αἱ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ φρικαεότητες τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων. Οὐδαμῶς λοιπὸν ἄπορον, ἂν συνέβαινον συνεχεῖς ἐπαναστάσεις, ὡς ἡ τοῦ Σπαρτάκου ἐκείνου, καθ' ἣν 20,000 δούλων εὗρον ἐπὶ σταυροῦ τὸν θάνατον. Ῥωμαϊκῇ τις παροιμία ἔλεγε: „τόσοι